

Koniklec otevřený. Foto Radek Fišer.

Koniklec otevřený v Doupovských horách

Radek Fišer, AOPK ČR,
Správa CHKO Slavkovský les a krajské středisko Karlovy Vary

Až se někdy časně na jaře budete toulat po kopečcích východního předhůří Doupovské pahorkatiny, možná vás na některé z kamenitých mezí nebo strání překvapí nečekaná záplava modrofialových květů. Zcela určitě se bude jednat o koniklec otevřený, *Pulsatilla patens* (L.) Mill., který neklamně ohlašuje nadvládu jara nad odcházející zimou v Doupovských horách.

Tato atraktivní rostlina je zvláště chráněným druhem květeny České republiky, vyhláškou č. 395/92 Sb. zařazeným mezi kriticky ohrožené druhy rostlin. Do stejné kategorie je řazen i Červeným seznamem. Dále je jedním z 540 druhů vyšších rostlin, které jsou uvedeny ve Směrnici o stanovištích (92/43/EHS) ze dne 21. 5. 1992, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Koniklec otevřený je tedy chráněn v rámci celé Evropské unie.

Česká republika se nachází na hranicích areálu rozšíření koniklece otevřeného, centrum rozšíření je situováno do oblasti stepí východní Evropy (Maďarsko, Rumunsko

a vzácně Slovensko). Kromě České republiky roste také vzácně v Německu, Švédsku a jižním Finsku.

Koniklec otevřený nalezneme velmi vzácně v suchých až mírně vlhkých travnatých porostech, na stráních nejčastěji severních a západních expozic. Roste na hlubších, humusových půdách, ale nevyhýbá se ani mělkým, minerálním půdám (Skalický 1988).

České lokality byly soustředěny do severozápadních a části středních Čech, ale smutným faktem je, že většina z nich je v současné době již historií. Naskytá se otázka, co je příčinou ústupu tohoto druhu. Odpověď bude stejná, jako v případě mnoha dalších mizejících druhů rostlin – změna stanovištních podmínek, civilizační tlak, sukcesní změny. V případě koniklece se jedná především o důsledky útlumu tradičního obhospodářování pozemků (extenzivní pastva a kosení), které nastalo v druhé polovině minulého století a nástup moderních forem zemědělství (intenzifikace, chemizace). Mezi další faktory můžeme přiřadit znečištění ovzduší, v současné

době především sloučeninami dusíku. K těmto příčinám Kubát (1997) zahrnuje také absenci vypalování travních porostů, zarůstání ploch dřevinami, trhání a vyrývání trsů skalničkaři a okus zvěří.

Doupovské hory jsou v současnosti centrem výskytu koniklece otevřeného v ČR a místa s výskytem tohoto druhu prozatím odolávají změnám v prostředí. Ovšem uvedené platí, pokud je takovým stanovištěm věnována náležitá péče. Koniklec otevřený se v rámci Doupovských hor vyskytuje v obou fyto geografických okrscích, v Doupovských horách (fyt. o. č. 29) i v Doupovské pahorkatině (fyt. o. č. 1). Pro zjednodušení můžeme všechny lokality situovat do severovýchodní části Doupovských vrchů, v pásu od Humnického vrchu (asi 4 km JZ od Klášterce nad Ohří) po táhlý hřbet Dubiny. Na většinu lokalit se bez platného povolení ke vstupu nedostaneme, nacházejí se totiž na území vojenského výcvikového prostoru Hradiště. Přesto krásné kvítky konikleců můžeme obdivovat, aniž bychom zákaz porušili, například na táhlém hřbetu Dubina (691 m n. m.) 3 km JZ od Úhošťan u Kadaně,

Severní svahy Dubiny na hranicích krajů. Foto Radek Fišer.

na hranicích Ústeckého a Karlovarského kraje. Právě zde mají lokality ještě charakter extenzivních pastvin, místy druhově bohatých. Jednotlivé pastviny od sebe oddělují kamenné snosy a meze s jalovcem obecným (*Juniperus communis*). Kromě koniklece otevřeného se zde vyskytuje prasetník plamatý (*Hypochoeris maculata*), mochna bílá (*Potentilla alba*), plicník úzkolistý

■ Výřez mapy ukazuje na rozšíření koniklece otevřeného (*Pulsatilla patens*) v Doupovských horách.

(*Pulmonaria angustifolia*) a na starých mezích vzácně také zvonečnická hlavaty (Phyteuma orbiculare). V drobných prameništích roste vzácně kosatec sibiřský (*Iris sibirica*), naopak na sušších místech můžeme nalézt v okolí téměř obecně rozšířený koniklec luční český (*Pulsatilla pratensis* subsp. *bohemica*). V minulosti zde byl poměrně často nalézán také mezidruhový kříženec *Pulsatilla x hackelii*.

Výskyt koniklece otevřeného v Doupovských horách je podchycen botaniky již od začátku minulého století, do širšího botanického podvědomí vstupuje ale od 60. let 20. století (např. Lorber 1967, Kubát 1997). V posledních letech jsou všechny lokality podrobeny pečlivému monitoringu, zaznamenávají se změny na lokalitách z nejrůznějších hledisek, dynamika jednotlivých populací, případné vlivy.

Jak již bylo napsáno, doupovské lokality koniklece otevřeného podléhají změnám prostředí o poznání méně než na jiných místech u nás. Na většině z nich jsou populace stabilní, každoročně a zvláště v posledních

letech zde místy kvete i přes 800 rostlin. Příčinou úspěchu tohoto druhu je s největší pravděpodobností nutné spatřovat v náležitě péči o stanoviště. Travní porosty jsou pravidelně koseny, je vyhrabávána stářína a místy narušován travní drn v okolí trsů. Případně dochází k výřezu křovin ze starých kamenných mezí a agrárních valů. Tím se supluje tradiční obhospodávání takových míst – extenzivní pastva malých stád ovcí nebo koz.

Koniklec otevřený je právem někdy označován jako klenot Doupovských hor. Doufejme tedy, že ještě dlouho bude zdobit zdejší stráně. Záleží i na nás, zda k tomu vytvoříme podmínky.

Literatura:

Skalický V. (1988): *Pulsatilla* Mill. – koniklec. – In: Květena České socialistické republiky. Vol. 1., Hejny S. & Slavík B. (eds). Academia, Praha, s. 414–422.

Lorber J. (1967): *Dictamnus albus* L. a *Pulsatilla patens* (L.) Mill. na Chomutovsku. – Litvinovsko-Mostecko, Region. Stud., Most, přír., 4: 39–44.

Kubát K. (1997): *Pulsatilla patens* (L.) Mill. v České republice. – Severoetz. Přír., Litoměřice, 30: 5–10.

KRÁTKÉ ZPRÁVY

- S koncem roku 2010 ukončil své dlouholeté působení na Správě CHKO Slavkovský les Ing. Jan Schlossar, který stál v jejím čele od jejího samotného zrodu, tedy od roku 1974.
- K 1. lednu 2011 došlo ke spojení dvou regionálních pracovišť Agentury ochrany přírody a krajiny ČR – Správy Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les a krajského střediska Karlovy Vary. Vedoucím sloučeného pracoviště se stal Ing. Jindřich Horáček, PhD.
- Napříč celou CHKO Slavkovský les byly umístěny nové informační panely k deseti památným stromům, které návštěvníci seznamují nejen se zajímavostmi ze života konkrétních stromů, ale zavedou je i na další zajímavá místa ve Slavkovském lese.
- Také v letošním roce se 27.–29. května konala tradiční trampská brigáda, již 32. v pořadí. Celkem 24 dobrovolníků opět odvedlo účtyhodný kus užitečné práce – od údržby naučných stezek až po opravu oplocenek i jednotlivých výsadeb jedlí. Děkujeme!
- Předjaří nevybízelo tolik do přírody, zato přilákalo několik desítek posluchačů k příjemnému posezení na Správě CHKO s přednáškami o horách až z dalekého Nepálu a Indie i těch Doupovských za humny.
- Účastníci jarního bloku exkurzí svým stále se zvětšujícím zájmem potěšili pořadatele z řad profesionálních i amatérských přírodovědců. Mnozí z výletníků si jistě s potěšením vzpomenu na první setkání s užovkou stromovou, systlem obecným nebo na své putování za vzácnými orchidejemi a ptačími hlasy.
- Ve spolupráci s Lesním závodem Kladská bylo letos vyvěšeno 80 budek pro sýce rousného, 10 budek pro kulíška nejmenšího a 50 budek pro drobné ptactvo.
- Na území CHKO Slavkovský les letos proběhlo mapování výskytu chřástala polního. Mapování probíhalo ve spolupráci s dobrovolníky a Skupinou pro výzkum chřástala polního. Početnost chřástalů byla však letos mimořádně nízká, a tak bude mapování příští rok zopakováno.